

JERZY STANISŁAWSKI
Główny Urząd Statystyczny
W a r s z a w a

ZAOPATRZENIE W WODĘ INDYWIDUALNYCH GOSPODARSTW ROLNYCH

Różne są opinie co do stanu zaopatrzenia indywidualnych gospodarstw rolnych w wodę. Tu i ówdzie pojawiają się głosy alarmujące, jednakże faktyczny stan dotychczas nie był znany. Dopiero w 1962 r. Główny Urząd Statystyczny dokonał odpowiedniego badania przy okazji dorocznego czerwcowego spisu rolnego. Niżej omówimy krótko metodologię tego badania i podamy jego wyniki.

Informacje o zaopatrzeniu gospodarstw indywidualnych w wodę — tak samo jak inne dane spisowe — opierają się na zeznaniach użytkowników gospodarstw lub członków ich rodzin. Temat badania jest tego rodzaju, że zeznającym nie powinno zależeć na ukrywaniu faktycznego stanu, wobec czego nie dokonywano kontrolnych badań wiarygodności zeznań.

Spisane zostały wszystkie gospodarstwa indywidualne i działki gruntów będące w indywidualnym użytkowaniu — z wyjątkiem działek przyzagrodowych członków rolniczych spółdzielni produkcyjnych, gruntów deputatowanych pracowników Państwowych Gospodarstw Rolnych i pracowników administracji Lasów Państwowych. W spisie zostały zatem ujęte również obiekty nie stanowiące samodzielnych gospodarstw rolnych. Ogólna liczba gospodarstw i działek, uzyskana ze spisu czerwcowego, jest nieco inna niżby to wynikało z danych Spisu Powszechnego 1960 r. i uwzględnienia prawdopodobnego przyrostu gospodarstw.

Zagadnienie rozbieżności danych o liczbie gospodarstw ze spisów powszechnych i z czerwcowych spisów rolnych było już szeroko omawiane w literaturze ekonomicznej i nie będziemy się tutaj nad nim zatrzymywać. Wyniki spisu czerwcowego odnośnie zaopatrzenia gospodarstw w wodę będziemy podawać wyłącznie w liczbach względnych. Liczby te można bez większego dla praktyki błędu odnieść do publikowanych danych Spisu Powszechnego z grudnia 1960 r. o liczbie indywidualnych gospodarstw rolnych¹.

W badaniu ograniczono się jedynie do najważniejszych składników. Były mianowicie postawione następujące pytania:

1. czy we własnym obejściu znajduje się studnia lub wodociąg;
2. jeżeli jest studnia, to:
 - a) jaka jest jej głębokość do dna,
 - b) czy w ciągu całego 1961 r. wystarczyło w niej wody,
3. jeżeli we własnym obejściu nie ma studni ani wodociągu, to:
 - a) jakie jest zasadnicze źródło zaopatrzenia w wodę,
 - b) jaka jest odległość od tego źródła.

Nie pytano natomiast o inne ciekawe i z innych względów ważne cechy, jak np. jakość wody, rodzaj studni. Obiektywne ustalenie tych elementów wymagałoby specjalnej fachowości organów spisujących bądź dokonywania koniecznych analiz, co oczywiście nie jest możliwe w tego rodzaju badaniach masowych.

Głębokość studni ujęto w trzech przedziałach:

1. do 6 m — są to studnie płytsze, często korzystające z wód podskórnych,
2. od 6 do 20 m — studnie średnio-głębokie na ogół korzystające z dobrych wód gruntowych,
3. więcej niż 20 m — studnie głębokie, budowane w szczególnie ciężkich warunkach dostępu do wody.

¹ Rocznik Statystyczny GUS 1962, str. 200.

Odpowiedzi na pytanie co do wystarczalności wody w studni mogły brzmieć tylko „tak” lub „nie”. Jako podstawę do oceny sytuacji przyjęto rok 1961, był on bowiem najbliższy od momentu badania i nie zatarł się w pamięci, a ponadto stosunki wodne były w nim dość normalne.

Jeżeli w obejściu nie było studni ani wodociągu, to należało określić, czy źródłem zaopatrzenia w wodę jest studnia lub wodociąg (poza obejściem), czy wody bieżące lub wody stojące. Odległość od źródła zaopatrzenia określano w tych przypadkach w jednej z trzech grup: 1) poniżej 200 m, 2) od 200 do 500 m i 3) więcej niż 500 m.

A oto wyniki badania. Podamy je według województw. Materiały pozwalające na szczegółowsze ujęcie terytorialne są w posiadaniu Głównego Urzędu Statystycznego bądź terenowych organów statystycznych. Województwa podajemy łącznie z miastami wydzielonymi m. in. z uwagi na wspólną administrację rolną oraz na lepszą porównywalność takich jednostek w odniesieniu do badanego tematu; również w innych województwach znajdują się duże miasta, które nie są administracyjnie wydzielone z województwa, a zatem są rozpatrywane razem z nim.

Tabela 1

Indywidualne gospodarstwa rolne posiadające studnię lub wodociąg we własnym obejściu

Województwa	Gospodarstwa posiadające		
	studnię	wodociąg	razem
	w odsetkach ogólnej liczby gospodarstw		
Polska	67,5	6,6	74,1
Warszawskie	77,9	1,4	79,3
Bydgoskie	71,8	5,2	77,0
Poznańskie	76,7	5,9	82,6
Łódzkie	79,1	0,7	79,8
Kieleckie	62,8	0,9	63,7
Lubelskie	61,5	0,3	61,8
Białostockie	70,2	1,6	71,8
Olsztyńskie	62,1	10,1	72,2
Gdańskie	54,9	13,0	67,9
Koszalińskie	59,3	16,3	75,6
Szczecińskie	61,1	16,4	77,5
Zielonogórskie	67,7	18,7	86,4
Wrocławskie	62,5	21,7	84,2
Opolskie	69,5	19,4	88,9
Katowickie	56,4	23,6	80,0
Krakowskie	58,4	4,7	63,1
Rzeszowskie	73,1	1,1	74,2

Ideałem zaopatrzenia gospodarstw w wodę jest wodociąg. Z drobrodziejstw tego urządzenia korzysta w Polsce przeciętnie co 15-te gospodarstwo. Szczególnie częste przypadki posiadania wodociągu występują w woj. katowickim (prawie w co 4-tym gospodarstwie), co wiąże się z silnym uprzemysłowieniem i urbanizacją tego terenu, a następnie w całym pasie województw ziem zachodnich i północnych. Natężenie zjawiska zmniejsza się jednak coraz bardziej w miarę posuwania się na północ i na wschód; w woj. olsztyńskim wodociąg posiada już co 10-te gospodarstwo.

Drugą grupę województw pod względem częstotliwości posiadania wodociągu stanowią województwa: poznańskie, gdzie wodociąg posiada co 17-te gospodarstwo, bydgoskie (co 19-te gospodarstwo) i krakowskie (co 21-sze gospodarstwo).

Na pozostałych terenach, zwłaszcza w woj. lubelskim, łódzkim i kieleckim, występowanie wodociągu w gospodarstwach rolnych jest rzadkością i prawdopodobnie wiąże się tylko z miastami.

Najczęstszym źródłem wody w gospodarstwach jest oczywiście studnia. Własne studnie posiada w kraju 67,5% gospodarstw (tj. 1 studnia przypada na około 1,5 gospodarstwa). Duży odsetek gospodarstw posiada studnie w środkowej części kraju, a mianowicie w woj. łódzkim (79,1%), warszawskim (77,9%), poznańskim (76,7%), bydgoskim (71,8%), a ponadto w woj. rzeszowskim (73,1%). Najmniej gospodarstw, nieco ponad połowę ich ogólnej liczby, posiada studnie w woj. gdańskim (54,9%), katowickim (56,4%), krakowskim (58,4%).

Łącznie własne źródło wody w postaci studni lub wodociągu posiada w kraju ¼ ogólnej liczby gospodarstw. Inaczej mówiąc **prawie co czwarte gospodarstwo nie posiada właściwie własnego źródła wody**. Najostrzej problem ten występuje w województwach: lubelskim (38,2% gospodarstw) kieleckim (36,3%) krakowskim (36,9%) oraz w gdańskim (32,1%). Z drugiej strony stosunkowo największy odsetek gospodarstw wyposażonych we własne źródło wody występuje w woj. opolskim (w 88,9%), wrocławskim (84,2%), zielonogórskim (86,4%) i poznańskim (82,6%).

Nie wszystkie studnie jednak stanowią dostateczne źródło zaopatrzenia w wodę w ciągu całego roku. Czasem są one zbyt płytkie i niedobory wody mogą dawać się szczególnie odczuć w okresie letnich upałów. Jak już wspomnieliśmy wyżej, wyniki spisu dają odpowiedź na te pytania (tabela 2).

Tabela 2

Studnie w indywidualnych gospodarstwach rolnych według wystarczalności wody i głębokości

Województwa	Studnie			
	o niewystarczającej ilości wody w 1961 r.	o głębokości (do dna)		
		mniej niż 6 m	6—20 m	20 m i więcej
w odsetkach ogólnej liczby studni				
Polska	9,2	45,8	51,0	3,2
Warszawskie	7,6	52,6	46,5	0,9
Bydgoskie	3,9	34,4	62,0	3,6
Poznańskie	5,9	52,7	46,5	0,8
Łódzkie	4,6	48,1	49,3	2,6
Kieleckie	8,1	40,5	55,1	4,4
Lubelskie	15,4	25,3	63,6	11,1
Białostockie	9,0	47,0	52,0	1,0
Olsztyńskie	9,0	41,3	53,1	5,6
Gdańskie	7,9	43,0	46,6	10,4
Koszalińskie	6,3	27,2	65,1	7,7
Szczecińskie	5,1	27,2	69,1	3,7
Zielonogórskie	4,0	43,4	53,9	2,7
Wrocławskie	5,5	44,9	53,6	1,5
Opolskie	6,6	56,1	42,5	1,4
Katowickie	11,0	50,4	47,8	1,8
Krakowskie	12,7	54,7	42,3	3,0
Rzeszowskie	18,4	51,9	47,1	1,0

Przeciętnie w kraju prawie w co 11 studni nie wystarczało wody w ciągu 1961 r. Stosunkowo najwięcej studni o niewystarczającej ilości wody występuje w pasie południowo-wschodnim, poczynając od woj. lubelskiego (14,4% ogólnej ilości studni), poprzez rzeszowskie (18,4%), krakowskie (12,7%) i kończąc na kato-

wickim (11,0%). Na terenie województw podgórskich jest jednocześnie stosunkowo dużo studni płytszych. Budowę studni głębszych mogą tu utrudniać bądź czynić zupełnie bezcelowym miejscowe warunki geologiczne. W woj. lubelskim sytuacja wygląda inaczej — tutaj wody nie wystarczało mimo największej częstotliwości występowania studni głębokich. Szczególne warunki geologiczne woj. lubelskiego polegają na występowaniu na znacznych obszarach łatwo przepuszczalnych podłoży kredowych.

Stosunkowo najwięcej studni o dostatecznej ilości wody znajduje się w województwach zachodnich (wrocławskie, zielonogórskie i szczecińskie), w środkowo-zachodnich (poznańskie, bydgoskie) oraz w woj. łódzkim. Spośród tych województw w poznańskim istnieją studnie raczej płytsze, w bydgoskim i szczecińskim — głębsze, a w pozostałych — średnie. (Pojęcia „płytki”, „średni”, „głęboki” używamy umownie jako sumarycznej charakterystyki wzajemnych stosunków między częstotliwością występowania studni płytkich, średnich i głębokich).

Oceny dostatecznej głębokości studni nie można sprowadzać jedynie do wystarczalności wody, zwłaszcza że obydwa te zjawiska nie muszą iść z sobą w parze. W sprzyjających warunkach zupełnie wystarczającą ilość wody mogą mieć studnie płytkie (woj. poznańskie). Ścisłejsze natomiast powiązanie może istnieć pomiędzy głębokością studni a jakością wody (jej przydatnością do picia). I tutaj jednak związki nie są proste. Płytką studnią może wykorzystywać wodę źródłaną, studnia głębsza może być wadliwie zbudowana, studnia głęboka może dawać wodę zanieczyszczoną niepożądanymi składnikami mineralnymi itd. Jak już wspomnieliśmy, jakość wody nie była przedmiotem badania i nie będziemy się nią dalej zajmować. Będzie nas natomiast interesować ekonomiczny aspekt zagadnienia: głębsze studnie wymagają wyższych nakładów inwestycyjnych. W rejonach studni głębokich bądź wymagających takich studni, budowa studni jest rzeczą kosztowną, w wielu przypadkach przekraczającą możliwości finansowe poszczególnych gospodarstw indywidualnych. Rozwiązanie problemu wodnego może nastąpić tu, a także na terenach, gdzie woda jest w ogóle niedostępna, w drodze wspólnych wysiłków chłopów, często nawet dopiero przy pomocy państwa. Szczegółowa analiza miejscowych warunków może często doprowadzić do wniosku większej opłacalności instalacji wodociągowej, obejmującej określone zespoły gospodarstw (np. wieś), niż budowę dostatecznej ilości studni. Niestety chaotyczna zabudowa naszych wsi stanowi tu czynnik niezmiernie utrudniający rozwiązanie.

Dla uzupełnienia obrazu terytorialnego rozmieszczenia studni według ich głębokości, można jeszcze podać, że istnieją w kraju dwa rejonu studni głębokich: 1) południowo-wschodni z centrum w woj. lubelskim (aż 11,1% studni głębszych niż 20 m i tylko 1/4 studni płytszych niż 6 m) zahaczający jeszcze w pewnym stopniu woj. kieleckie; 2) północny z centrum w woj. gdańskim (10,4% studni o głębokości większej niż 20 m, ale już 43,0% studni płytszych niż 6 m), obejmujący ponadto woj. koszalińskie, szczecińskie, bydgoskie i olsztyńskie.

Rejony studni płytkich, to: 1) pas środkowy obejmujący woj. poznańskie i warszawskie, 2) wspomniany już pas południowy, obejmujący woj. opolskie i katowickie oraz krakowskie i rzeszowskie. Województwa poznańskie i (choć już nieco w mniejszym stopniu) warszawskie oraz opolskie i (choć znów w mniejszym stopniu) katowickie należą do jednych z najlepiej zaopatrzonych w wodę — przy czym te dwa ostatnie — dzięki wodociągom. Województwa krakowskie i rzeszowskie natomiast należą do grupy jednych z najbardziej upośledzonych.

W jaką wodę zaopatrują się gospodarstwa nie posiadające studni ani wodociągu we własnym obejściu? Na to pytanie odpowiada tabela 3.

I tutaj głównym źródłem zaopatrzenia (w 84% przypadków korzystania z wody spoza obejścia) jest woda studzienna. Przy zwartej zabudowie wsi korzystanie ze wspólnych studni czy ze studni sąsiada nie zawsze musi być uciążliwe, jeśli oczywiście stosunki sąsiedzkie są dobre.

Z wody wodociągowej korzysta 3,2% gospodarstw nie posiadających własnego źródła wody. Poza wysoko zurbanizowanym województwem katowickim (19,8%) przypadki te są nieliczne.

Dość częstym źródłem zaopatrzenia są natomiast rzeki, strumyki i inne wody bieżące (10,2%). Zjawisko to występuje zwłaszcza w woj. krakowskim (25,2%), a następnie w rzeszowskim (13,7%), kieleckim i lubelskim (po 10%) oraz w olsztyńskim (8,8%) i gdańskim (8,4%). W przypadku strumieni typu górskiego mogą to być źródła wody o zupełnie dobrej jakości, jednakże dostęp do nich zwykle jest uciążliwy, a często — zwłaszcza zimą — niebezpieczny.

Wody stojące (jeziora, stawy itp.) są na szczęście — z uwagi przeważnie na ich złą jakość — na ogół rzadkim źródłem zaopatrzenia gospodarstw, ale dość dużo takich przypadków występuje w okolicach jezior na północy kraju: w woj. olsztyńskim (8,7%), gdańskim (8,6%), koszalińskim (5,1%) i bydgoskim (5,8%) oraz na południu w woj. krakowskim (4,8%).

Tabela 3

Indywidualne gospodarstwa rolne nie posiadające we własnym obejściu studni ani wodociągu według źródła zaopatrzenia w wodę

Województwa	Gospodarstwa nie posiadające studni ani wodociągu				
	razem w odsetkach ogólnej liczby go- spodarstw	zaopatrujące się w wodę			
		studzien- ną	wodo- ciągową	z rzek, strumyków i innych wód bieżą- cych	z jezior, stawów i innych wód stojących
w % gospodarstw nie posiadających studni ani wodociągu					
Polska	25,9	84,0	3,2	10,2	2,6
Warszawskie	20,7	92,2	2,9	4,1	0,8
Bydgoskie	23,0	85,9	3,1	5,2	5,8
Poznańskie	17,4	97,0	1,3	1,1	0,6
Łódzkie	20,2	95,0	2,6	1,7	0,7
Kieleckie	36,3	85,6	2,3	10,0	2,1
Lubelskie	38,2	87,6	0,8	10,4	1,2
Białostockie	28,2	92,6	0,2	3,8	3,4
Olsztyńskie	27,8	81,3	1,2	8,8	8,7
Gdańskie	32,1	79,2	3,8	8,4	8,6
Koszalińskie	24,4	85,7	3,1	6,1	5,1
Szczecińskie	22,5	93,8	2,0	2,2	2,0
Zielonogórskie	13,6	90,4	4,7	4,0	0,9
Wrocławskie	15,8	85,3	2,7	11,3	0,7
Opolskie	11,1	91,9	3,7	3,9	0,5
Katowickie	20,0	69,7	19,6	9,8	0,7
Krakowskie	36,9	65,9	4,1	25,2	4,8
Rzeszowskie	25,8	82,7	1,0	13,7	2,6

W jaką wodę zaopatrują się w sumie gospodarstwa zarówno posiadające, jak i nie posiadające studni czy wodociągu, przedstawiamy w tabeli 4.

Tabela 4 daje dodatkowe oświetlenie zagadnień już omówionych. Daje ona bardziej sumaryczny obraz abstrahując od tego, czy źródło wody znajduje się we własnym obejściu, czy poza nim. W komentarzu do niej chcemy jedynie podkreślić, że przeciętnie w kraju co 30 gospodarstwo zaopatruje się w wodę z rzek, strumyków, jezior, stawów i podobnych źródeł, które nazwalibyśmy umownie „naturalnymi”. Z tych źródeł zaopatrzenia w woj. krakowskim korzysta co 9 gospodarstwo, a w woj.: gdańskim, olsztyńskim, lubelskim, kieleckim i rzeszowskim — mniej więcej co 20 gospodarstwo. Najmniej liczne przypadki korzystania z tego rodzaju naturalnych źródeł zaopatrzenia — od 1 na 330 do 1 na 100 gospodarstw — występują w środkowych rejonach kraju (woj. łódzkie, poznańskie, warszawskie), zachodnich (woj. zielonogórskie i szczecińskie) oraz w woj. opolskim.

Tabela 4

Indywidualne gospodarstwa rolne według źródła zaopatrzenia w wodę

Województwa	Gospodarstwa zaopatrujące się w wodę ze źródeł					
	„sztucznych”			„naturalnych”		
	razem	ze studni	z wodociągów	razem	z rzek, strumyków i innych wód bieżących	z jezior, stawów i innych wód stojących
w odsetkach ogólnej liczby gospodarstw						
Polska	96,6	89,2	7,4	3,4	2,7	0,7
Warszawskie	99,0	97,0	2,0	1,0	0,8	0,2
Bydgoskie	97,5	91,6	5,9	2,5	1,2	1,3
Poznańskie	99,7	93,6	6,1	0,3	0,2	0,1
Łódzkie	99,5	98,3	1,2	0,5	0,4	0,1
Kieleckie	95,7	94,0	1,7	4,3	3,6	0,7
Lubelskie	95,5	94,9	0,6	4,5	4,0	0,5
Białostockie	97,9	96,3	1,6	2,1	1,1	1,0
Olsztyńskie	95,2	84,8	10,4	4,8	2,4	2,4
Gdańskie	94,5	80,3	14,2	5,5	2,7	2,8
Koszalińskie	97,3	80,2	17,1	2,7	1,5	1,2
Szczecińskie	99,1	82,2	16,9	0,9	0,5	0,4
Zielonogórskie	99,4	80,1	19,3	0,6	0,5	0,1
Wrocławskie	98,1	76,0	22,1	1,9	1,8	0,1
Opolskie	99,5	79,7	19,8	0,5	0,4	0,1
Katowickie	97,9	70,3	27,6	2,1	2,0	0,1
Krakowskie	89,0	82,8	6,2	11,0	9,3	1,7
Rzeszowskie	95,8	94,4	1,4	4,2	3,5	0,7

Wrócimy teraz do gospodarstw nie posiadających studni ani wodociągu we własnym obejściu i przedstawimy, z jak daleka czerpią one wodę dla swych potrzeb (tabela 5).

Większość gospodarstw nie posiadających własnej studni lub wodociągu zaopatruje się w wodę z odległości do 200 m. Wobec dużego zgrupowania gospodarstw w tym przedziale (w skali krajowej 87,2%) należy sądzić, że występują tu często niewielkie odległości. Niemniej jednak 12,8% omawianych gospodarstw ma źródło zaopatrzenia w wodę odległe o ponad 200 m, w tym 3,1% — aż ponad 500 m. Takie odległości są już na pewno bardzo uciążliwe i woda jest tutaj na wagę złota.

Duże odległości łączą się często ze stosunkowo licznym występowaniem gospodarstw nie posiadających własnego źródła. Dotyczą one zatem nie tylko gospodarstw stojących na uboczu wsi, np. w woj. gdańskim co 4 gospodarstwo nie posiadające wody, a co 13 w ogóle, musi ją donosić czy dowozić nie mniej niż 200 m, w tym odpowiednio co 12 i co 37 — co najmniej 500 m.

Niekorzystna sytuacja pod tym względem występuje szczególnie często w stosunku do ogólnej liczby gospodarstw w dwóch rejonach kraju:

- 1) w północnym, obejmującym przede wszystkim wymienione już woj. gdańskie, a następnie olsztyńskie oraz — w nieco słabszym już stopniu — woj. koszalińskie i bydgoskie;
- 2) w południowo-wschodnim, obejmującym przede wszystkim woj. krakowskie, a następnie woj. kieleckie oraz — ze słabnącym nasileniem — woj. lubelskie i katowickie.

Tabela 5

Indywidualne gospodarstwa rolne nie posiadające we własnym obejściu studni ani wodociągu według odległości źródła zaopatrzenia w wodę

Województwa	Gospodarstwa nie posiadające studni ani wodociągu			
	razem w odsetkach ogólnej liczby gospodarstw	zaopatrujące się w wodę z odległości od obejścia		
		poniżej 200 m	200—500 m	500 m i więcej
w % gospodarstw nie posiadających studni ani wodociągu				
Polska	25,9	87,2	9,7	3,1
Warszawskie	20,7	90,3	8,4	1,2
Bydgoskie	23,0	84,5	12,1	1,3
Poznańskie	17,4	93,1	6,1	0,8
Łódzkie	20,2	92,4	6,4	1,2
Kieleckie	36,3	85,6	10,3	4,1
Lubelskie	38,2	89,7	8,1	2,2
Białostockie	28,2	93,2	6,0	0,8
Olsztyńskie	27,8	81,6	14,1	4,3
Gdańskie	32,1	75,5	16,2	8,3
Koszalińskie	24,4	83,4	12,3	4,3
Szczecińskie	22,5	91,4	7,3	1,3
Zielonogórskie	13,6	89,0	8,7	2,3
Wrocławskie	15,8	92,9	5,9	1,2
Opolskie	11,1	95,1	4,1	0,8
Katowickie	20,0	79,6	13,1	7,3
Krakowskie	36,9	80,5	14,1	5,4
Rzeszowskie	25,8	90,6	8,3	1,1

Jeśli rozpatrywać to zagadnienie w odniesieniu nie do wszystkich gospodarstw, lecz do gospodarstw nie posiadających własnego źródła zaopatrzenia w wodę, to układ terytorialny największych odległości od tego źródła będzie w ogólnych zarysach taki sam, nastąpią tylko niewielkie zmiany w kolejności województw.

W ten sposób omówiliśmy po krótko poszczególne tematy badania. Na zakończenie spróbujemy dać całościowy obraz sytuacji. W tym celu zestawimy w tabeli 6 obok siebie dane o gospodarstwach: nie posiadających własnego źródła zaopatrzenia w wodę, posiadających niewystarczające źródło, wykorzystujących naturalne źródła zaopatrzenia, przez które rozumiemy rzeki, strumyki, jeziora, stawy itp., oraz dane o przeciętnej głębokości studni i o przeciętnej odległości od źródła zaopatrzenia gospodarstw nie posiadających własnego źródła. Dwie ostatnie wielkości należy traktować jako charakterystyki umowne, dające systematyczny obraz wzajemnego ustosunkowania trzech części składowych reprezentowanych przez te charakterystyki. Przeciętna głębokość studni będzie wyrazem wzajemnego ustosunkowania częstotliwości występowania studni płytkich, średnich i głębokich, przeciętna odległość — częstotliwości występowania odległości mniejszych, średnich i dużych. Szczegółowość ujęcia liczb wyjściowych tylko w trzy przedziały nie pozwala bowiem na ściślejsze wyliczenie średnich. Większa ścisłość nie jest tu zresztą potrzebna z uwagi na wysoce abstrakcyjny charakter wielkości przeciętnych w odniesieniu do badanych tematów.

Tabela 6

Niektóre wskaźniki stanu zaopatrzenia w wodę indywidualnych gospodarstw rolnych

Województwa	Gospo- darstwa nie posia- dające studni ani wodociągu	Gospo- darstwa posiada- jące studnię z niedosta- teczną ilością wody ^a	Razem	Gospo- darstwa zaopatru- jące się w wodę ze źródeł na- turalnych ^b	Przecięt- na głę- bokość studni	Przeciętna odległość źródła za- opatrzenia w wodę od obejścia ^c
	w odsetkach ogólnej liczby gospodarstw				w m ^d	
Polska	25,9	6,2	32,1	3,4	8,8	94
Warszawskie	20,7	5,9	26,6	1,0	7,8	79
Bydgoskie	23,0	2,8	25,8	2,5	10,0	102
Poznańskie	17,4	4,5	21,9	0,3	7,8	70
Łódzkie	20,2	3,6	23,8	0,5	8,5	74
Kieleckie	36,3	5,1	41,4	4,3	9,5	102
Lubelskie	38,2	9,5	47,7	4,5	11,8	85
Białostockie	28,2	6,3	34,5	2,1	8,4	70
Olsztyńskie	27,8	5,6	33,4	4,8	9,5	113
Gdańskie	32,1	4,3	36,4	5,5	9,9	144
Koszalińskie	24,4	3,7	28,1	2,7	11,2	109
Szczecińskie	22,5	3,1	25,6	0,9	10,7	77
Zielonogórskie	13,6	2,7	16,3	0,6	9,0	87
Wrocławskie	15,8	3,5	19,3	1,9	8,7	73
Opolskie	11,1	4,6	15,7	0,5	7,6	65
Katowickie	20,0	6,2	26,2	2,1	8,2	130
Krakowskie	36,9	7,4	44,3	11,0	7,9	120
Rzeszowskie	25,8	13,7	39,5	4,2	7,9	78

^a W ciągu 1961 r.

^b Z rzek, strumyków i innych wód bieżących oraz z jezior, stawów i innych wód stojących.

^c W gospodarstwach nie posiadających studni ani wodociągu.

^d Wielkości umowne.

Wskaźniki podane w każdej z rubryk tej tabeli mają jedną wspólną cechę: wyższej ich wartości odpowiadają większe trudności w zaopatrzeniu gospodarstw w wodę (do głębokości studni stwierdzenie to odnosi się w sensie wysokości nakładów potrzebnych na budowę). Możemy zatem stwierdzić, że im więcej w danym województwie będzie wartości niższych i im bardziej wartości te będą niskie, tym sytuację uznamy za lepszą i odwrotnie.

Wyniki dokonanej w ten sposób sumarycznej oceny, uwzględniającej wszystkie wymienione w tabeli czynniki, można ująć szeregując województwa według wzrastającej trudności zaopatrzenia w wodę indywidualnych gospodarstw rolnych w następujące grupy:

1. opolskie, zielonogórskie, poznańskie i wrocławskie;
2. łódzkie, warszawskie i szczecińskie;
3. bydgoskie, katowickie, białostockie i koszalińskie;
4. olsztyńskie i rzeszowskie;
5. kieleckie i gdańskie;
6. lubelskie i krakowskie.

Najtrudniejsze warunki istnieją w województwach południowo-wschodnich, zwłaszcza w krakowskim i lubelskim, a następnie w północnych (z wyjątkiem szczecińskiego), a zwłaszcza w gdańskim.